

УДК 338.48 (477.52)

С. М. Ілляшенко, доктор економічних наук, професор, СумДУ, м. Суми
В.О. Щербаченко, СумДУ, м. Суми

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ¹

Анотація. Виконано аналіз потенціалу Сумського обласного ринку туристичних послуг, а також придатності окремих регіонів області для надання конкретних видів туристичних послуг. Запропоновано методичний підхід до кількісної оцінки перспектив розвитку певних видів туризму у аналізованих місцевостях. Отримані результати можуть бути використані для обґрунтування програм розвитку інфраструктури туристичних послуг на регіональному рівні та доцільності розвитку конкретних видів туристичного бізнесу.

Summary. The analysis of Sumy regional market of tourist services potential was performed, as well as analysis of specific oblast regions suitability to provide specific types of tourist services. Methodical approach is offered to provide quantitative estimation of certain types of tourism development prospect in locations subject to analysis. Received results can be used to substantiate programs of tourist services infrastructure development at regional level and specific types of tourist business development expedience.

Ключові слова: екологічний туризм, етнографічний туризм, маршрутно-пізнавальний туризм, спортивно-оздоровчий туризм, потенціал ринку, кількісна оцінка, стійкий розвиток території.

Постановка проблеми. Стійкий соціально-економічний розвиток територій є одним з ключових пріоритетів економічної політики України. Він надає можливості усунути існуючі диспропорції у розвитку продуктивних сил держави, забезпечує зростання добробуту і якості життя населення, підвищує шанси на участь усіх регіонів країни у світових господарських процесах, створює передумови входження на рівних у світове співтовариство цивілізованих економічно розвинених країн.

Враховуючи викладене, виникає необхідність в аналізі ринкових можливостей розвитку потенціалу території, оцінці можливостей реалізації її порівняльних конкурентних переваг, формуванні на цій основі

¹ Робота виконана за д/б темою "Розроблення механізму впровадження екологічних інновацій", № 0112U001378

комплексу заходів, спрямованих на створення відповідного іміджу регіону, області, міста чи селища з метою залучення необхідних інвестицій, розробки відповідного нормативно-правового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з найбільш ефективних інструментів управління соціально-економічним розвитком регіонів і окремих населених пунктів є маркетинг територій. Проблематика маркетингу територій детально досліджена вітчизняними і зарубіжними науковцями, зокрема, в роботах К. Асплунда, Ф. Котлера, И. Рейна, Д. Хайдера [8], А.П. Панкрухіна [14] та ін. При цьому маркетинг території ними розглядається достатньо багатоаспектно: як передова ідея й філософія управління розвитком території, як форма спільної діяльності та ринкова політика територіальних органів влади й управління, як спосіб задоволення потреб території за допомогою обміну тощо.

Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід досить ефективним напрямом маркетингу територій є формування ринку туристичних послуг, який довів свою результативність у найбільш туристично-привабливих регіонах України: Криму, Приазов'ї, Карпатах, Прикарпатті, окремих районах Полісся тощо. В останні роки у світовій практиці набувають поширення відносно малобюджетні види туризму, такі як екологічний, пізнавальний, спортивно-оздоровчий та ін., для розвитку яких непотрібні значні інвестиції і які при належній організації можуть досить швидко забезпечити прибутковість. До інших переваг даного виду бізнесу слід віднести його екологічну зорієнтованість, що є в наш час досить актуальним. Аналізом туристичного потенціалу територій займалися такі зарубіжні та вітчизняні науковці як Ж. Гіблато [1], Я. Варшинська [3], В.Е. Хруцкий, І.В. Корнеєва, Є.Е. Автухова [16], С.П. Павлюка, Г.Й. Гориня, Р.Ф. Кирчіва [18].

Серед населення країн Євросоюзу та Північної Америки набуває популярності і етнографічний туризм (агротуризм), його проблеми і шляхи

їх розв'язання висвітлені у роботах таких науковців, як Дебнієвська М.[5], Ю.В. Зінько [6], Н. Кудла [9, 10], В. Липчук [11], Я. Маєвський [12], М.Й. Рутинський [15], Ю. Світліковська, М. Ялінік та ін. Особливістю цього виду туризму є те, що він здійснюється у сільській місцевості з використанням послуг, що надають відпочиваючим селяни.

Проте формування вітчизняного ринку туристичних послуг, окрім згаданих Криму, Карпат та небагатьох інших, відбувається досить повільно і безсистемно. Існуючі наукові напрацювання розглядають в основному маркетинг окремих видів туризму і не дозволяють системно оцінити і визначити шляхи реалізації потенціалу ринку туристичних послуг території.

Таким чином **метою** статті є аналіз потенціалу ринку туристичних послуг Сумської області, як одного з регіонів України для якого туризм не є традиційним, а також розробка методичного підходу до оцінки відповідності визначеного потенціалу запитам споживачів різних видів туристичних послуг.

Основні результати. Аналіз було проведено за схемою на рис. 1.

Рис. 1. Складові потенціалу туризму Сумщини

Виконаємо якісний аналіз окремих складових потенціалу ринку туристичних послуг Сумської обл.

Рекреаційний потенціал (потенціал екологічного туризму). Сумська обл. розташована в північно-східній частині України. Сусідами її на півдні

і південному сході є Полтавська і Харківська, на заході – Чернігівська області. На півночі і сході протягом 498 км її межі збігаються з українсько-російським кордоном, де область межує з Брянською, Курською та Белгородською областями Росії. Область розташована в межах двох фізико-географічних зон – полісся і лісостепу. Клімат області помірно континентальний, з теплим літом і помірно холодною зимою. По території області протікає понад 300 річок. Усі вони належать до басейну Дніпра. Найбільші з них: Десна, Сейм, Сула, Псел, Ворскла. У межах області розташовані 33 великих озера та 1660 ставків і водоймищ.

Природно-заповідний фонд області представлений унікальними та найкраще збереженими природними територіями та об'єктами майже всіх типів та категорій. Сьогодні їх кількість досягла 208 і становить 158164,27 га або 6,64 % від загальної території області. Це один з найкращих показників в Україні. В області існують один національний природний парк, відділення природного заповідника, 10 заказників, 3 пам'ятки природи, 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення; 2 регіональних ландшафтних парки, 29 заповідних урочищ, 54 заказники, 62 пам'ятки природи, 19 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 1 ботанічний сад місцевого значення [12]. Характеристика основних природно-заповідних територій Сумської області подана у табл. 1.

З цих позицій Сумщина має всі умови для розвитку екологічного туризму. Представлені у табл. 1 об'єкти можуть зацікавити широке коло осіб, які цікавляться природними ландшафтами та територіями, які збереглися на Сумщині і які практично відсутні у країнах Євросоюзу.

Потенціал пізнавального туризму. Сумщина має унікальну історико-культурну спадщину - майже 1,5 тис. пам'яток історії, 780 археології, 102 пам'ятники монументального мистецтва та 373 пам'ятки архітектури. Збереглись чудові садово-паркові архітектурні ансамблі (м. Суми, с.

Хотінь, с. Кияниця, с. Куянівка, с. Бочечки, с. Волокитино), монастирські ансамблі (Мовчанський, Сафроніївський, Глинський тощо).

Таблиця 1 Основні заповідні місця Сумської області

Назва об'єкту	Площа, (га)	Тип	Район
Заповідники			
"Михайлівська цілина"	202,48	відділення Українського степового природного заповідника	Лебединський район
Національні природні парки			
"Деснянсько - Старогутський"	16215,1	національний природний парк	Середино-Будський район
Заказники загальнодержавного значення			
"Великий бір"	1231,0	Лісовий	Шосткинський
"Шалигинський"	2868,1	Ландшафтний	Глухівський
"Середньосеймський"	2020,8	Ландшафтний	Буринський, Білопільський, Путивльський
"Банний яр"	2020,8	Ботанічний	Сумський
"Журавлиний"	258,0	Орнітологічний	Сумський
"Андріяшівсько-Гудимівський"	1509,6	Гідрологічний	Роменський
"Біловодський"	1515,7	Гідрологічний	Роменський
"Климентівський"	1007,5	Гідрологічний	Охтирський
"Бакирівський"	2606,0	Гідрологічний	Охтирський, Тростянецький, Великописарівський
"Хухрянський"	4591,6	Гідрологічний	Охтирський
Пам'ятки природи загальнодержавного значення			
"Яблуня-колонія"	0,06	Ботанічний	Кролевецький
"Урочище Боромля"	55,0	Зоологічний	Конотопський
"Озеро Шелехівське"	7,0	Гідрологічний	Лебединський

Приваблять туристів цікаві експонати краєзнавчих музеїв в містах Суми, Глухів, Ромни, Охтирка, Шостка, Конотоп, будинок-музей А.П. Чехова, що розташований на околиці м. Суми – Луці, музейна експозиція Петра Чайковського в с. Низи, що поблизу м. Суми, з шедеврами майстрів світового рівня познайомлять експозиції Сумського художнього музею (одного з найкращих в Україні) ім. М.Онацького та Лебединського художнього музею.

Серед унікальних об'єктів цивільної архітектури, з якими знайомить Сумщина - Круглий двір у м. Тростянці, зведений у 1749 р., як манеж цирку та для господарських потреб, Будинок Сумського повітового земства у м. Суми, нині обласний краєзнавчий музей, Будинок Дворянського зібрання у м. Глухів, нині міський краєзнавчий музей. Однією з найстаріших козацьких церков в Україні є Миколаївська церква в м. Глухів (1693 р.) До надбань сакральної архітектури Сумщини також належать унікальні споруди – Воскресенська церква та Спасо–Преображенський собор у м. Суми, церква Миколи Козацького в м. Путивлі, Святодухівський собор у м. Ромни, ансамбль Покровського собору в м. Охтирка, Трьох-Анастасіївська церква в м. Глухов та ін.

Потенціал етнографічного, спортивно-оздоровчого туризму та відпочинку. Не залишать байдужими гостей нашої області вироби народних майстрів Сумщини: унікальний кролевецький рушник, вироби Боромлянської лозомеблевої фабрики, сувеніри Сумського фарфорового заводу, фірми «Верес». Цікавість становлять фестивалі і конкурси (табл. 2), які полюбили мешканці нашої області і які з великим задоволенням відвідують мешканці сусідніх областей, що свідчить про можливість етнографічного туризму, який «прив'язаний» до певних заходів (подібно Сорочинській ярмарці).

У Сумській обл. існує безліч куточків, які зможуть привабити туристів з різних міст України, так і з-за кордону. На Сумщині переважають селища та міста сільського типу. Ідея етнотуризму досить актуальна для нашого регіону, оскільки, проблема забезпечення себе та своєї родини заробітком у сільських жителів стоїть надзвичайно гостро.

Сьогодні в області діють 28 дитячих оздоровчих таборів, 88 профільних таборів художньо-естетичної, спортивної, туристично-краєзнавчої, еколого-натуралістичної спрямованості, що створені на базі

позашкільних закладів, 71 табір праці та відпочинку, 5 баз відпочинку, 6 санаторіїв-профілакторіїв, 2 санаторії, SPA-курорт „Буймерівка”.

Таблиця 2 Культурно-мистецькі заходи, які проходять на Сумщині

Захід	Строки проведення	Місце	Учасники
1	2	3	4
Всеукраїнський фестиваль „Козацький родослав” та обласний фестиваль козацької пісні „Козацький родослав”	липень, щорічно	с. Шаповалівка Конотопський район	Вокальні чоловічі гурти
Всеукраїнський сільський фестиваль мистецтв „Боромля” та Всеукраїнський конкурс на краще виконання пісень про українське село “Боромля”	щороку протягом останньої декади серпня	м. Тростянець	Провідні художні колективи і солісти, молоді митці естради у вокальному, хореографічному, інструментальному, розмовному жанрі.
Всеукраїнський літературно-мистецький фестиваль Кролевецькі рушники	листопад, щорічно	м. Кролевець	Поети і письменники, художники і майстри декоративно-прикладного мистецтва, мистецтвознавці, професійні та аматорські художні колективи і окремі виконавці з різних регіонів України, Російської Федерації та інших країн СНД.
Всеукраїнське козацьке свято „Калнишева рада”	жовтень, щорічно	с. Пустовійтівка Роменський район	Усі, хто бажають шанувати пам’ять останнього кошового отамана Запорізької Січі Петра Калнишевського.
Обласний фестиваль-конкурс української пісні імені Бориса Гмирі „З іменем славетного земляка”	серпень, щорічно	м. Лебедин	Вокальні дуети, тріо, квартети, вокальні ансамблі та окремі виконавці з різних регіонів області, України, інших країн, незалежно від їх національності, громадянства і без вікових обмежень.
Обласний тур Всеукраїнського фестивалю-конкурсу колективів народного хорового співу імені Порфирія Демущього	травень	м. Суми	Аматорські хорові колективи незалежно від їх відомчої належності.
Обласний фестиваль народної інструментальної музики “Веселі музики”	травень	сmt. Жовтневе, Білопільський район	Ансамблі народних музик, ансамблі народних інструментів, тріости музики, окремі виконавці народної інструментальної музики.
Обласний дитячий фестиваль-конкурс виконавців сучасної естрадної пісні Чарівний ключик	квітень	сmt Ямпіль	Діти і підлітки - виконавці сучасної естрадної пісні
Обласний фольклорний фестиваль “Слобожанські вечорниці ”	грудень	Сумський район	Колективи та окремі виконавці що наслідують народні виконавські традиції етнографічних регіонів Сумщини.

Продовження табл. 2

1	2	3	4
Всеукраїнський фестиваль духової музики Сурми Конституції	кінець червня, щорічно	м. Суми	Духові оркестри з різних міст України, а також гості з інших країн
Міжрегіональний Миропільський ярмарок	середина серпня, щорічно	с. Миропілля, Краснопільський район	Представники агропромислових підприємств, торгівлі, ресторанного бізнесу, народні умільці з усіх районів Сумщини, та інших областей України, а також делегації з прикордонних областей Російської Федерації - Белгородської, Брянської та Курської.

Велика кількість лісів, озер та річок можуть зацікавити любителів спортивно-оздоровчого туризму. На території Сумщини є всі умови для проведення сплавів по річках, проживання у лісі біля річки чи озера у наметових таборах, спортивної рибної ловлі, парусного спорту на озерах, лижних кросів і переходів і т.п. За умов розвитку відповідної інфраструктури можливим є створення стаціонарних зон туристичного відпочинку: лісових, водних, степових тощо.

Поблизу м. Суми у мальовничій місцевості розташовано великий конезавод, а також іподром. На їх базі регулярно проводяться як спортивні змагання, так і заходи у яких можуть взяти участь усі бажаючі, зокрема: поїздки по мальовничій місцевості на конях верхи, у повозці чи на санях (у зимовий час).

Варто відмітити, що розвиток курортно-туристичних комплексів, які відповідають міжнародним стандартам, крім того, що він може стати істотним джерелом іноземної валюти, приніс би значну користь: сприяв би залученню до обслуговування відпочиваючих значної кількості населення, збереженню і розширенню унікальних природно-територіальних комплексів, покращенню екологічного стану.

Розроблені туристично-екскурсійні маршрути допоможуть створити умови для вивчення історико-культурної спадщини області, ознайомлять з природними пам'ятками краю, зможуть забезпечити відпочинок для різних

категорій населення, дадуть можливість області вийти на широкий інформаційний простір, гідно заявити про себе на загальнодержавній та міжнародній арені не тільки інформаційно-рекламними засобами, а й конкретними пропозиціями конкурентоспроможних туристично-екскурсійних продуктів [17]. Таким чином Сумщина має всі умови для розвитку маршрутно-пізнавального та етнографічного туризму.

Результати проведеного аналізу дозволили виділити регіони і населені пункти Сумської обл. придатні для розвитку різних видів туризму (рис. 2). Умовні позначення на рис. 2: 1 - екологічний туризм; 2 - етнографічний туризм; 3 - маршрутно-пізнавальний туризм; 4 - санаторно-оздоровчий туризм; 5 - спортивно-оздоровчий, у т.ч.: водний, туристичні походи, спортивне рибальство, полювання, кінний тощо.

Рис. 2 Види туризму, характерні для Сумської області

Далі виконаємо оцінку відповідності запитів споживачів туристичних послуг видам туризму, що можуть розвиватися на Сумщині. Для аналізу використаємо методичку, що викладена у [7], при цьому скоригувавши її відповідно до специфіки об'єкту аналізу.

Для уточнення тенденцій розвитку і складу туристичних послуг слід якомога точніше дізнатися смаки та уподобання окремих груп споживачів цих послуг, що вони найбільше цінують у послугах, якими користуються, і які якісні параметри послуг їм більш за все до душі. За кордоном (в основному у США) були проведені масштабні дослідження [16] з вивчення стилів життя людей (споживачів товарів та послуг) і мотивації їх поведінки. Скористаємося розробленою у результаті цих досліджень класифікацією категорій людей для того, щоб визначити, які види потенційних споживачів з числа громадян розвинених країн може зацікавити той чи інший вид туристичних послуг (табл. 3). Умовні позначення: * - вид туризму, характерний для виділеної групи людей; - вид туризму, нехарактерний для виділеної групи людей.

Таблиця 3 Види туризму, які найбільш імовірно зацікавлять групи людей, виокремлені за стилем життя і мотивами поведінки (експертна оцінка)

Категорії споживачів	Екологічний	Етнографічний	Маршрутно-пізнавальний	Санаторно-оздоровчий	Спортивно-оздоровчий				
					водний	полювання	рибалка	кінний	туристичні походи
Спокувані ззовні , у т.ч.:									
- з відчуттям належності до середнього класу	*	*	*	*	*	*	*	*	*
- з прагненням до переваги	-	-	-	*	*	*	-	*	-
- які прагнуть досягти більшого	*	-	-	*	*	*	-	*	-
Спокувані зсередини , у т.ч.:									
- яскравий індивідуаліст з саморекламою	*	-	*	-	*	-	-	*	*
- які віддають перевагу особистому досвіду;	*	*	*	*	*	*	*	*	*
- соціально свідомі	*	*	*	*	*	-	-	*	*
Інтегровані	*	*	*	*	*	*	*	*	*
РАЗОМ	5	4	5	6	7	5	3	7	5

Таким чином, встановлено, які гіпотетично групи людей з числа потенційних туристів може зацікавити той чи інший вид туристичних послуг, які можуть бути їм надані в Сумській області.

Далі укрупнено виділимо географічні сегменти ринку туристичних послуг Сумщини (табл. 4).

Таблиця 4 Оцінка відповідності регіонів Сумщини видам туризму

Регіони області	Екологічний	Етнографічний	Маршрутно-пізнавальний	Сана-горно-оздоровчий	Спортивно-оздоровчий				
					водний	полювання	рибалка	кінний	туристичні походи
Сумський район	4	5	2	5	4	5	5	5	4
м. Суми	3	5	5	0	3	0	3	5	4
у-ще Токарі	3	0	2	4	0	1	0	0	4
с. Хотінь	0	3	4	0	0	0	1	1	3
Лебединський район	5	1	2	5	3	2	4	5	4
м. Лебедин	3	5	3	0	0	0	2	1	2
Охтирський район	5	1	2	5	3	3	4	2	5
м. Охтирка	3	1	4	0	0	0	2	0	1
Роменський район	4	5	2	0	0	2	3	2	2
м. Ромни	3	1	4	0	0	0	2	0	2
Краснопілський район	1	5	1	0	0	2	3	2	3
Тростянецький район	4	1	1	0	0	2	2	2	3
м. Тростянець	3	5	3	0	0	0	2	0	4
Кролевецький район	4	1	1	0	0	5	2	2	4
м. Кролевець	3	5	1	0	0	0	0	0	3
Конотопський район	4	5	3	2	4	3	5	2	2
Білопільський район	4	5	3	0	3	2	3	2	3
Великописарівський район	4	1	1	0	3	3	3	2	3
Путівський район	4	1	3	0	3	5	5	2	5
Шосткинський район	4	1	1	2	3	4	4	2	5
м. Шостка	3	1	3	0	0	0	2	0	5
Ямпіль	1	5	1	0	3	0	1	0	3
Середино-будський район	4	1	1	0	3	5	2	2	3
Буринський район	4	1	1	0	0	3	2	2	3
Липоводолінський район	0	0	4	0	4	5	3	2	3
Сумська обл. взагалі	5	5	4	4	2	3	3	3	3

Сегментація ринку виконана шляхом співставлення видів туризму, для яких існують природно-ресурсні умови розвитку, з інтересами, характерними для виділених груп споживачів туристичних послуг. Оцінки проставлені експертами за шкалою від 0 до 5.

Далі, в табл. 5 виконаємо оцінку доцільності розвитку конкретних видів туризму у регіонах Сумщини.

Оцінки в табл. 5 проставляються шляхом множення даних підсумків табл. 3 (сума позначок * у нижньому рядку табл. 3) на частку від ділення оцінок в табл. 4 на максимально можливу – 5. Види туризму, які отримали

найвищу оцінку і є найбільш прийнятними для їх розвитку на Сумщині. При цьому враховано умови відповідності області природно-ресурсним і економічним особливостям, необхідність розвитку того чи іншого виду туризму, попит на конкретні види туристичних послуг різних категорій туристів. Проаналізувавши дані табл. 5, можна зробити висновок, що, в першу чергу, в регіонах області доцільно розвивати такі напрямки туризму як екологічний, етнографічний маршрутно-пізнавальний, а також спортивно-оздоровчий (в основному, туристичні походи).

Таблиця 5 Оцінка доцільності розвитку різних видів туризму у Сумській області

Регіони області	Екологічний	Етнографічний	Маршрутно-пізнавальний	Сана-горно-оздоровчий	Спортивно-оздоровчий				
					водний	половання	рибалка	кінний	туристичні походи
Сумський район	4,8	4	2	6	5,6	5	3	7	4
м. Суми	3,6	4	5	0	4,2	0	1,8	7	4
у-ще Токарі	3,6	0	2	4,8	0	1	0	0	4
с. Хотінь	0	2,4	4	0	0	0	0,6	1,4	3
Лебединський район	6	0,8	2	6	4,2	2	2,4	7	4
м. Лебедин	3,6	4	3	0	0	0	1,2	1,4	2
Охтирський район	6	0,8	2	6	4,2	3	2,4	2,8	5
м. Охтирка	3,6	0,8	4	0	0	0	1,2	0	1
Роменський район	4,8	4	2	0	0	2	1,8	2,8	2
м. Ромни	3,6	0,8	4	0	0	0	1,2	0	2
Краснопільський район	1,2	4	1	0	0	2	1,8	2,8	3
Тростянецький район	4,8	0,8	1	0	0	2	1,2	2,8	3
м. Тростянець	3,6	4	3	0	0	0	1,2	0	4
Кролевецький район	4,8	0,8	1	0	0	5	1,2	2,8	4
м. Кролевець	3,6	4	1	0	0	0	0	0	3
Конотопський район	4,8	4	3	2,4	5,6	3	3	2,8	2
Білопільський район	4,8	4	3	0	4,2	2	1,8	2,8	3
Великописарівський район	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Путівльський район	4,8	0,8	1	0	4,2	3	1,8	2,8	3
Шосткинський район	4,8	0,8	3	0	4,2	5	3	2,8	5
м. Шостка	4,8	0,8	1	2,4	4,2	4	2,4	2,8	5
Ямпіль	3,6	0,8	3	0	0	0	1,2	0	5
Середино-будський район	1,2	4	1	0	4,2	0	0,6	0	3
Буринський район	4,8	0,8	1	0	4,2	5	1,2	2,8	3
Липоводолинський район	4,8	0,8	1	0	0	3	1,2	2,8	3
Сумська обл. взагалі	6	4	4	4,8	2,8	3	1,8	4,2	3

Наступна таблиця (див. табл. 6) показує ступінь відповідності природо-ресурсних особливостей області потенційним споживачам

туристичних послуг. Для цього проставлені у табл. 5 оцінки поділимо на кількість відповідних відміток табл. 3 і частку помножимо на 100. Результати табл. 6 аналогічні результатам табл. 5, проте вона більш наочно відображає їх і зручніша у використанні.

Таблиця 6 – Оцінка доцільності розвитку різних видів туризму у Сумській області

Регіони області	Екологічний	Етнографічний	Маршрутно-пізнавальний	Санаторно-оздоровчий	Спортивно-оздоровчий				
					водний	полювання	рибалка	кінний	туристичні походи
Сумський район	80	100	40	100	80	100	100	100	80
м. Суми	60	100	100	0	60	0	60	100	80
у-ще Токарі	60	0	40	80	0	20	0	0	80
с. Хотінь	0	60	80	0	0	0	20	20	60
Лебединський район	100	20	40	100	60	40	80	100	80
м. Лебедин	60	100	60	0	0	0	40	20	40
Охтирський район	100	20	40	100	60	60	80	40	100
м. Охтирка	60	20	80	0	0	0	40	0	20
Роменський район	80	100	40	0	0	40	60	40	40
м. Ромни	60	20	80	0	0	0	40	0	40
Краснопільський район	20	100	20	0	0	40	60	40	60
Тростянецький район	80	20	20	0	0	40	40	40	60
м. Тростянець	60	100	60	0	0	0	40	0	80
Кролевецький район	80	20	20	0	0	100	40	40	80
м. Кролевець	60	100	20	0	0	0	0	0	60
Конотопський район	80	100	60	40	80	60	100	40	40
Білопільський район	80	100	60	0	60	40	60	40	60
Великописарівський район	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Путивльський район	80	20	20	0	60	60	60	40	60
Шосткинський район	80	20	60	0	60	100	100	40	100
м. Шостка	80	20	20	40	60	80	80	40	100
Ямпіль	60	20	60	0	0	0	40	0	100
Середино-будський район	20	100	20	0	60	0	20	0	60
Буринський район	80	20	20	0	60	100	40	40	60
Липоводолинський район	80	20	20	0	0	60	40	40	60
Сумська обл. взагалі	100	100	80	80	40	60	60	60	60

Отримані результати можуть бути використані при оцінці потенціалу ринку туристичних послуг Сумської обл. (за конкретними їх видами) у розрізі окремих регіонів. Зокрема, знаючи кількість і приблизний склад населення за виділеними категоріями для провідних країн Заходу, наприклад, для США частки людей виділених груп [7, 16] в порядку їх перерахунку в табл. 3 у відсотках від загального складу населення

становлять відповідно 33, 12, 6, 5, 18, 9, 2, а також середню кількість осіб, які проводять відпочинок у турпоїздках (за кожною групою), можна визначити приблизні місткості виділених сегментів ринку. За базу беруть результати виконаного аналізу і доповнюють їх даними опитування, проведеного рядом туристичних компаній [6], відсотком осіб з числа опитуваних користувачів туристичних послуг, які бажали б провести свій відпочинок в Україні (6-10% від числа опитуваних).

Висновки. Таким чином нами проведено аналіз природно-ресурсного потенціалу Сумської області і виконана якісна і кількісна (за авторською методикою) оцінка доцільності розвитку певних видів туризму у виділених регіонах області. Результати виконаного дослідження можуть бути використані для обґрунтування рішень про створення (модернізацію) відповідної інфраструктури для надання туристичних послуг в Сумській області, при розробці програм соціально-економічного розвитку окремих регіонів і області у цілому, маркетингових програм формування і розвитку іміджу Сумської області як регіону сприятливого для туризму, а також при формуванні системи нормативно-правових актів, які стимулюють розвиток туристичного бізнесу. Запропонована методика може бути використана і при аналізі достатності вже наявної бази (у тому чи іншому регіоні України в цілому чи її областей) для прийняття відповідної кількості вітчизняних чи іноземних туристів з урахуванням їх запитів і уподобань. В області доцільно розвивати такі напрямки туризму як сільський та екологічний, а також маршрутно-пізнавальний, спортивно-оздоровчий тощо. Особливу увагу автори привертають на розвиток нових, як для України взагалі, так і для нашого регіону зокрема, напрямків туризму - екологічний та етнографічний.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на уточнення складу і кількісних параметрів споживачів різних видів туристичних послуг, оцінку потреб у об'єктах туристичної інфраструктури, економічне

обґрунтування програм розвитку конкретних видів туризму у регіонах, оцінку впливу заходів з розвитку ринку туристичних послуг на соціально-економічний розвиток територій.

Список літератури

1. Guibilato G. Economie touristique. Dences: Delta a.Spes, 1983. – 186 p.
2. Liberalizing International Transactions in Services: a Handbook. UNCTAD. World Bank. - Geneva, 1994. – 182 c.
3. Warszynska Jadwiga. Geografia turystyki. Geografia w Uniwersytecie Jagiellonskim. 1849-1999. T.III. Rozwoj i dorobek nauk geograficznych w Uniwersytecie Jagiellonskim. - Krakow, 1999. - ss. 383-420.
4. Александрова М.Ю. Экономика и туризм за рубежом (По материалам книги Ж.Гибилато «Экономика туризма» - Проблемы и программы туристско-рекреационного использования природного и историко-культурного потенциала в регионах России. - М.,1995 - 168с. с. 53-59.
5. Дебнієвська М. Агротуризм: витрати, ціни, ефекти / М. Дебнієвська, М. Ткачук. – Варшава, 1997. – 180с.
6. Зінько Ю.В. Сільський туризм в Європі і Америці / Ю.В. Зінько, В.П. Васильєв, П.А. Горішевський, М.Й. Рутинський // Туризм сільський зелений. – 2009. - №2. – С.3-40.
7. Ілляшенко С.М. Економічні аспекти пошуку цільових ринків: сегментація, оцінка ризику, економічний інструментарій. / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВВП Мрія-1 ЛТД, 1997. – 156с.
8. Котлер Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. – Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. – 376 с.
9. Кудла Н.Є. Маркетинг туристичних послуг / Н.Є. Кудла. – К., Знання, 2006. – 271с.
10. Кудла Н.Є. Про застосування комплексу маркетингових заходів у сільському туризмі / Н.Є. Кудла // Економіка України . – 2011 . – N2 . – С.79-85.
11. Липчук В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку / В. Липчук, Н. Липчук. – Львів, 2008. – 158с.
12. Маєвський Я. Агротуризм. / Я. Маєвський. – Львів, 2005. – 82 с.

13. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. Державне управління охорони навколишнього природного середовища у сумській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eco.sumy.ua/>
14. Панкрухин А.П. Маркетинг територій [Електронний ресурс] / А.П. Панкрухин. – Режим доступу: <http://www.koism.rags.ru/publ/articles/01.php>
15. Рутинський М. Сільський туризм: навч. посіб./ М. Рутинський, Ю. Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
16. Современный маркетинг. Настольная книга по исследованию рынка [учеб. пособие. - 2-е изд., перераб. и доп.] / В.Е. Хруцкий, И.В. Корнеева, Е.Э. Автухова. /Под ред. В.Е. Хруцкого. – М. Финансы и статистика., 2002.- 528с.
17. Сумщина туристична [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tour.sumy.ua/history.php>
18. Українське народознавство: Навч. посібник (За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Гориня, Р.Ф. Кирчіва). - Львів: Фенікс, 1994.- 608 с.